

Бх. № РД-20-813 / 16.08.2023.

СТАНОВИЩЕ

Относно: Защита на дисертационен труд за **придобиване на образователна и научна степен „доктор“** по обявена процедура от Икономически университет - Варна

1. Обща информация.

1.1. Изготвил становището

Доц.д-р Надежда Йорданова Димова, Нов български университет – София, Департамент „Икономика“, Научна специалност 3.8. Икономика /Маркетинг/

1.2. Основание за написване на становището

Заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-90/09.07.2023г. за назначаване на състава на Научното жури и решение от първото заседание на Научното жури, състояло се на 13.07.2023г.

1.3. Автор на дисертационния труд

Андрей Георгиев Минчев, редовен докторант към катедра “Маркетинг” при Икономически университет – Варна. Съгласно Заповед на Ректора на ИУ – Варна № РД 17-402/14.02.2020г. е зачислен в редовна докторантурса, с три години на обучение за периода от три години. Докторантът е отчислен с право на защита съгласно заповед №17-16/30.01.2023г.на Ректора на ИУ – Варна.

1.4. Тема на дисертационния труд:

„Културни различия като фактор за интернационализация на МСП от РБългария към Азия“, в професионално направление 3.8.Икономика, докторска програма „Маркетинг“

Научен ръководител: доц.д-р Владимир Жечев, Катедра „Маркетинг“, ИУ - Варна

2. Общо представяне на дисертационния труд.

Становището е написано съгласно изискванията на чл.27, ал.2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България и уведомително писмо за решението на заседанието на Научното жури, състояло се на 13.07.2023г.

Представеният дисертационен труд е фокусиран върху културните различия като фактор за интернационализация на МСП от РБългария.

Структурата на дисертационния труд е класическа и включва: заглавна страница, съдържание, въведение, три глави, заключение, използвана литература и приложения.

В хода на изложението, което включва общо 299 страници стегнато, логически последователно и задълбочено са представени отделните елементи на структурата на дисертацията, като се изясняват теоретичните постановки, анализа, и се правят конкретни изводи и препоръки.

Използвани и интегрирани, с подходяща част в изложението, са 196 литературни и информационни източника. Приложени са 15 приложения, които подкрепят направените от докторанта изводи и препоръки.

Цялостното изложение и представяне на дисертационния труд затвърждава мнението ми, че докторанта може да изготвя самостоятелно, научно – обосновано изследване за съответстващата образователна и научна степен.

3. Публикации и участие в научни форуми.

Синтезирано, главните резултати от направеното изследване по темата на дисертационния труд на докторант Андрей Минчев са представени в три доклада и три статии.

Впечатление прави разнородната насоченост на публикации, по отношение на местата за публикуване и участие в научни конференции, което като подход за представяне на резултатите от научното изследване от страна на докторанта, е интересно, целесъобразно и обогатява цялостната стратегия за защита на дисертацията.

Докторантът има два доклада от конференции, един доклад в международно списание, три статии в престижни научни издания в страната.

Участвал е в две конференции, които са организирани от Икономически университет – Варна и ВУЗФ – София.

Реално, представените от докторанта публикации отговарят на количествените изисквания по чл.35, ал.1, т.1-4 от Правилника за развитие на академичния състав на ИУ – Варна.

4. Преценка структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Представеният за изготвяне на становище дисертационен труд е посветен на интересен и значим изследователски проблем, а именно културните различия. По-специфичен е изследователския обхват, а именно интернационализацията на МСП от РБългария към Азия. Докторантът е заложил своите хипотези на базата на възможностите на културните различия да бъдат от съществено значение за маркетинговата програма, която да се адаптира към азиатските пазари. Не се пренебрегва и обстоятелството, че маркетинговите комуникационни методи трябва задължително да бъдат съобразени именно с тези културни различия на различните пазари.

Наличието в началото на тази структурираност и авторовите позиции по разглежданата тема потвърждават становището ми, че докторантът може да обобщава, анализира и структурира подходящо, изцяло в съподчиненост на темата на дисертацията.

Няма излишства и отклонения от основната проблематика. Проличава се възможността на докторанта да борави със специализираната терминология и да прави обосновани изводи, като влага и своето мнение и становище на това образователно ниво.

Считам, че тезата на докторанта а, именно: „*международният винен бизнес в азиатския пазар е икономически атрактивен за българските винопроизводители, но азиатските страни имат сравнителни културни различия, които оказват въздействие на нагласите на винопроизводителите към интернационализация в Азия*“ е напълно доказана с различна и целево - приложена методология.

В първа глава са изведени концептуалните основи в областите на интернационализация на МСП, култури и нагласи. Представени са теоретичните аспекти на интернационализацията на малките и средните предприятия, културните различия в процеса на интернационализация на фирмите и е описано изследване върху нагласите.

Във втора глава е направен сравнителен културен анализ на България и азиатските страни. Изложен е и концептуален и операционален модел на изследването на културни нагласи. Като заключение на главата е представена изводката, изследователските методи и инструменти за събиране на данни и тестването на хипотезите.

В трета глава е представен анализа и интерпретация на резултатите от анкетното проучване, от осъществените интервюта с винопроизводителите и са презентирани изведените изводи и препоръки от изследването на влиянието на културните различия върху нагласите.

Предоставеният автореферат е в обем от 29 страници. Точно, коректно и ясно представя структурата и съдържанието на изследването, изводите и препоръките, които докторантът е направил. Добре са оформени приносите и публикациите.

Коректно са цитирани използваните литературни и информационни източници.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд.

Посочените от дисертанта научни приноси са добре формулирани като цяло и най-общо. И в трите аспекта посочените приноси са постигнати.

Одобрявам така оформлените и формулирани приноси, но считам, че самата дисертация би спечелила, ако част от тях се опишат по-подробно. Освен посочените теоретични приноси, считам, че в действителност е предложен и тестван концептуален модел за интернационализация на българските малки и средни винопроизводители на азиатски пазари и практически са дефинирани препоръките за преодоляване на констатирани трудности при интернационализацията на българските винопроизводители в азиатски пазари.

Посочените от докторанта препоръки са точни, ясни и коректно изведени, въз основа на направения анализ.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата.

Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд и в автореферата, представени от Андрей Минчев.

7. Критични бележки и препоръки.

Нямам критични бележки към докторанта.

Имам препоръка към докторанта да издаде дисертацията си под формата на монография, за да стане тя още по-широко достъпна за различни аудитории, които биха проявили интерес към нея.

8. Въпроси към дисертанта.

На докторанта бих искала да задам следния въпрос:

***Как бихте обяснили в най-общ план значението на взаимовръзката „емоции – нагласи – културни различия“ за цялостната маркетингова стратегия, през призмата на изследването в дисертацията?**

9. Заключение.

В заключение, въз основа на направения анализ на представения дисертационен труд на тема: „Културни различия като фактор за интернационализация на МСП от РБългария към Азия“ от докторант Андрей Георгиев Минчев, може да се направи извод, че е налице задълбочено изследване – в теоретичен и практико – приложен аспект и са направени отлични изводи и препоръки.

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ВАРНА
СЕРТИФИЦИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО ISO 9001:2015

9002 Варна • бул. "Княз Борис I" 77 • Телефон 052 643 360 • Телегакс 052 643 365 • www.ue-varna.bg

Самият дисертационен труд представлява оригинално и задълбочено научно изследване и отговаря напълно на изискванията за присъждане на ОНС „доктор“.

Въз основа на изложените дотук безспорни положителни оценки и постигнатите резултати от докторанта, предлагам на уважаемото научно жури на Андрей Георгиев Минчев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност 3.8. „Икономика“ /Маркетинг/.

18.08.2023 г.
гр. София

Член на научн

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

/доц.д-р Надежда Димова/

СТАНОВИЩЕ

от д-р Бистра Константинова Василева – професор в Икономически университет-
Варна

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по научна специалност „Маркетинг“ в Икономически университет-Варна
по Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Маркетинг“

1. Обща информация

Становището е изготовено от проф. д-р Бистра Василева от Икономически университет-Варна, назначена за член на научното жури съгласно Заповед на Ректора на ИУ-Варна № РД 06-90 от 05.07.2023 г. Решението за изготвяне на становище е взето на проведеното първо заседание на научното жури на 13 юли от 10:00 часа.

Автор на дисертационния труд е Андрей Георгиев Минчев с тема на дисертационния труд „Културни различия като фактор за интернационализация на МСП от Р България към Азия“.

2. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България)

В структурно отношение дисертационният труд се състои от въведение, три глави, заключение, използвана литература и 15 приложения в общ обем от 299 страници, от които 133 страници основен текст (три глави), 15 страници библиография и 150 страници приложения. Изложението съдържа 28 таблици, 8 фигури и 38 диаграми. Библиографията включва 194 информационни източника, от които 22 на български език. В приложенията е включена анкетата, с която е проведено емпиричното проучване, резултатите от статистическото тестване на хипотези и проведения множествен регресионен анализ. Авторът използва и цитира коректно научната литература в дисертацията. Той се позовава на авторитетни и интензивно цитирани от научната общност научни публикации, които включват фундаментални теоретични постановки и съвременните им апробации и модификации в областта на международния маркетинг и междукултурния мениджмънт.

Темата на дисертационния труд отговаря напълно на съдържанието му и е с нарастваща актуалност в съвременния глобален свят. Културните различия между страните-пазари оказват съществено, а понякога критично въздействие върху пазарното представяне на фирмите и поради тази причина трябва да бъдат внимателно анализирани и оценявани в процеса на разработване на маркетинговите стратегии при навлизане на международните пазари.

Целта на дисертационния труд пряко произтича от заглавието на дисертацията, въпреки че неколкократното повтаряне на термина „интернационализация“ затруднява възприемането на изложената цел. Формулираните научноизследователски задачи определят дисертационния труд по-скоро като изследване на нагласите на българските винопроизводители към интернационализация в Азия в контекста на културните различия. Имам известни резерви по отношение на формулировката на обекта и предмета на дисертационния труд, тъй като изследването на „влиянието на културните различия върху нагласите“ предполага прилагане на каузален, а не на дескриптивен изследователски подход. Логическата релация „обект и предмет на изследването – основна изследователска теза – цел и задачи на изследването“, според мен, изиска прецизиране.

3. Публикации и участие в научни форуми: съответствие на количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна

Според Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна публикациите на докторанта и участието в научни форуми трябва да отговарят на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, съгласно чл. 26, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България, ако дисертационният труд не е публикуван като монография.

Съгласно представената от дисертанта Справка-декларация за изпълнение на минимални национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, съгласно чл. 26 от ЗРАСРБ, той има публикувани 3 самостоятелни научни статии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране с общо 30 точки за показателите в Група Г, което съответства на количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд (съответствие на изискванията по чл. 34, ал. 2 и ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна), мнение относно коректността на автореферата на дисертацията и лексикалната и стиловата характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд в структурно отношение се състои от въведение, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Главите са балансираны като обем и структура. Авторът избира традиционния подход към научното изследване, започвайки в Първа Глава със задълбочен и пространен преглед на теоретичните постановки в областта на интернационализацията на МСП, културните различия в процеса на интернационализация на фирмите и теоретичните модели за изследване на нагласи. Сравнителният културен анализ на България и проучваните азиатски страни-пазари (Тайланд, Китай, Япония, Хонг Конг, Тайван, Сингапур, Виетнам, Малайзия) е извършен по популярните методики на Hofstede и House в първи параграф на Втора Глава. Авторът е представил концептуален модел за нагласите на българските винопроизводители към интернационализацията, който е адаптиран от Gripsrud и на основа, на който е формулирана четири хипотези за връзка между променливите в модела. Този модел е доразвит в изследователски модел с ясно дефинирани променливи. Емпиричното изследване е планирано и проведено коректно, като вида на извадката и изследователският инструментариум са представени в трети параграф на Втора Глава. Използваните методи за статистически анализ са приложени коректно (Трета Глава), а детайлите са отразени в приложението към дисертационния труд.

Авторефератът е написан в съответствие с изискванията и отразява адекватно ключовите моменти от съдържанието на дисертацията и резултатите от проведеното емпирично изследване. В него авторът е представил актуалността на темата, обект, предмет, основна изследователска теза, цел и задачи на изследването, неговата методика и ограничения, както и приносните моменти. Съдържанието и основните части на дисертационния труд са представени коректно.

Дисертантът демонстрира добро познаване на специализираната терминология и я използва професионално. Стилът на писане е строго научен.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Дисертантът е формулирал по един теоретичен, практико-методологичен и практически принос. Според мен, тези приноси са научно-приложни с преобладаващо приложен аспект, тъй като не отразяват съществени новости или неизследвани аспекти в научната област, в която попада темата на дисертацията. Не приемам принос 3, защото дефинирането на препоръки е заключителната част на всеки анализ, още повече, че в научната литература и докладите от проведени изследвания са налични множество препоръки за преодоляване на констатирани трудности при международните маркетингови дейности на българските винопроизводители в азиатските пазари.

6. Констатирано или неконстатирано plagiatство в дисертационния труд и автореферата

При работата ми върху дисертационния труд и автореферата не открих преки заемки от автори и материали в обхвата на международния маркетинг и международния маркетингов мениджмънт. За прецизност на заключението ми относно наличието на plagiatство, съдържанието на автореферата беше проверено със софтуера за антиplagiatство StrikePlagiarism и бяха получени следните коефициенти за сходство. Коефициентът за сходство 1 е 11.22%, който показва, че в 11% от автореферата се съдържа фраза от 5 думи или по-дълга, открити в домашната база данни на университета, базата данни RefBooks или Интернет ресурси. Коефициентът за сходство 2 е 3.91%, който показва, че в приблизително в 4% от автореферата се съдържа фраза от 25 думи или повече, открити в посочените по-горе бази данни. Това ми дава основания да направя заключение, че не съм констатирала plagiatство в дисертационния труд и автореферата.

7. Критични бележки и препоръки

Критичните ми бележки и препоръки са систематизирани в следните направления:

Относно методологията на дисертационния труд

Темата на дисертацията е „Културни различия като фактор за интернационализация на МСП от Р България към Азия“. Според мен, още в темата на дисертацията трябва да се направи уточнение, че става въпрос за

винопроизводители. Интернационализацията, която авторът детайлно представя в теоретичната част на своя труд, е многооаспектна и културните различия оказват различно въздействие при различните методи за навлизане на пазара. Стратегиите за навлизане на международните пазари са засегнати съвсем бегло в контекста на въздействието на културните различия. От друга страна, петото ограничение на изследването, че продуктът българско вино е разгледан без да се отчита спецификата на различните категории, видове и типове вино, може да „изкриви“, както интерпретацията на резултатите от изследването, така и направените препоръки. Изследваните азиатски пазари се различават помежду си в културен аспект (Диаграми 1 до 7), а културната среда влияе пряко върху нагласите и поведението на потребителите. Това предполага диференциран анализ на резултатите от проучването в Глава Трета или поне установяване на наличието или отсъствието на различия в нагласите спрямо изследваните азиатски пазари, за които авторът е споменал, че принадлежат към различни кълстери. Прецизирането на темата е в основата на релацията „обект и предмет на изследването – основна изследователска теза – цел и задачи на изследването“, в която, според мен, има логически несъответствия. Третата научноизследователска задача, формулирана във въведението на дисертационния труд (стр.12) е свързана с провеждането на изследване, което обикновено е средство за постигане на определен научен резултат, който трябва да бъде дефиниран в научноизследователската задача.

Относно изследователския инструментариум

Изследователският инструментариум като цяло е разработен коректно. Не мога да приема избора на извадков метод „според отзовалите се“ за конкретния изследователски проект предвид коментарите ми по отношение на методологията. Според мен, телефонното интервю не е подходящ метод при проучване нагласи, особено когато респондентите са мениджъри. По отношение на операционализацията на променливите и скалите за измерване съм задала въпроси към дисертанта.

Относно анализа на резултатите от емпиричното изследване

Резултатите от емпиричното изследване са представени последователно спрямо приложените методи за събиране на първични данни. Дисертационният труд би спечелил, особено от гл.т. на мениджърите като потребители на тези резултати, ако анализът беше представен по блоковете на концептуалния модел. Има допуснати някои

неточности при прилагането на статистическите методи за обработка и анализ на данните. Интерпретирани са резултатите от линейния регресионен анализ при положение, че коефициентът на детерминация в някои случаи е по-малък от 1. Данните за коефициента на детерминация трябва да бъдат представени в основния текст на Глава Трета, а не само в приложениета. Интересно би било да се види, дали има различия в нагласите на мениджърите в зависимост от техния профил и профила на фирмите, в които те работят. Като цяло текстът в Глава Трета е описателен и преразказва данните от едномерните и двумерните разпределения на променливите.

8. Въпроси към дисертанта

- (1) Освен методите за анализ на емпирични данни, какви други научни методи са използвани при разработването на дисертационния труд?
- (2) С какъв инструментариум са операционализирани компонентите на нагласата към интернационализация като променлива в изследователския модел (Фигура 8, стр. 74)?
- (3) Как са избрани айтемите в скалите за измерване на нагласите?
- (4) Какво е разпределението на респондентите по обособените лозарски райони в страната?
- (5) Направете разяснение от научен и практико-приложен аспект на следното Ваше твърдение: „В известна степен изводите подкрепят тезата на дисертацията, че международният винен бизнес в азиатския пазар е икономически атрактивен за българските винопроизводители, но азиатските страни имат сравнителни културни различия, които оказват въздействие на нагласите на винопроизводителите към интернационализация в Азия“ (стр. 130).
- (6) Обосновете от маркетингова гл.т. препоръката си за създаване на купажни вина с участието на български сортове и популярни чужди сортове. За кои пазари се отнася тази препоръка (стр. 131)?

Зададените въпроси са конструктивни и имат за цел да стимулират ползотворна научна дискусия по време на защитата.

9. Заключение

Констатациите и изводите, които са направени в становището по отделните изисквания ми позволяват да дам положителна оценка и да гласувам с „ДА“ за

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ВАРНА
СЕРТИФИЦИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО ISO 9001:2015

9002 Варна • бул. "Княз Борис I" 77 • Телефон 052 643 360 • Телекс 052 643 365 • www.ue-varna.bg

присъждане на Андрей Георгиев Минчев на образователната и научна степен „доктор“
по научна специалност „Маркетинг“, професионално направлен

гр. Варна

29.08.2023 г.

Изготвил становището

/Проф.д-р Бистра Василева/

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

Вх. № РД-937/08.09.2023г.

СТАНОВИЩЕ

от дон. д-р Иван Марчевски,

върху дисертация за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
в Икономически университет – Варна

I. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

Изготвил становището: доц. д-р Иван Марчевски, катедра „Маркетинг“ към Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов. Член на Научно жури, определено със заповед № РД 06-90 от 09.07.2023 г. на Ректора на ИУ - Варна, на основание чл. 9 от ЗРАС в РБългария, чл. 36, ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна и Решение на ФС на факултет „Управление“, Протокол №2 от 03.07.2023 г.

Автор на дисертационния труд: Андрей Георгиев Минчев, докторант към катедра „Маркетинг“ на Икономически университет - Варна

Тема на дисертационния труд: КУЛТУРНИ РАЗЛИЧИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА МСП ОТ Р БЪЛГАРИЯ КЪМ АЗИЯ

II. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

За рецензиране са представени дисертация с наименование: „Културни различия като фактор за интернационализация на МСП от Р България към Азия“, автореферат, справка за научните приноси и списък с публикациите на Андрей Минчев, които имат отношение към темата на дисертацията.

Разработката има за **обект** „...културните различия в процеса на бизнес интернационализация в Азия на малки и средни винопроизводители от българския лозаро-винарски сектор“. **Предмет** на дисертацията е: „влиянието на културните различия върху нагласите на българските малки и средни винопроизводители към интернационализация“. По мое мнение така дефинирани обектът и предметът създават по-различни очаквания за съдържанието на разработката от реалните акценти в изследването. **Изследователската теза**, застъпвана от автора, е че: „международният винен бизнес в азиатския пазар е икономически атрактивен за българските винопроизводители, но азиатските страни имат сравнителни културни различия, които оказват въздействие на нагласите на винопроизводителите към интернационализация в Азия“. **Основната цел на изследването** е: „...на база на теоретичен преглед на въздействието на културни различия върху нагласи и интернационализация в Азия и построяване на модел за анализ на културни нагласи, да изследва корелационните зависимости между култури, нагласи и интернационализация и да предложи изводи и препоръки за бъдещата интернационализация на български винопроизводители в разглеждания културен контекст в Азия“. За постигането на тази цел авторът си поставя 3 **научно-изследователски задачи**. На базата на обзор на изследвания по проблематиката Минчев дефинира **четири изследователски хипотези**, чиято валидност е проверена чрез използване на данни от полево проучване, проведено от него.

Представената **структура** в глави и параграфи се доближава да класическата структура на разработка с подобен характер. Представеният за рецензиране труд е с обем

от 148 нестандартни страници основен текст и включва въведение, 3 глави, заключение и списък с ползвана литература, включващ 176 заглавия (162 с характер на научни изследвания). Към дисертацията има 15 приложения, както и списък на включените в разработката таблици, фигури и диаграми. Структурата на разработката е балансирана и следва логика, съответстваща на целите на научното изследване. Първата глава е с теоретико-познавателен характер и разглежда въпросите за етапността в процеса на фирменията интернационализация, с акцент МСП, моделите за изучаване влиянието на културния фактор в международния бизнес и основните теории за „нагласите“ като феномен, влияещ върху поведението на хората. Втората глава има два акцента: първо, анализ на културния профил на избрани държави от Азия и сравнение с този на България, основно чрез методиката на Хофтеде и второ, представяне на авторски модел за изучаване влиянието на „нагласите“ на мениджърите върху интернационализацията на дейността с фокус конкретен пазар (азиатски). В третата глава са представени резултатите от проведено от автора полево проучване сред целева група, включваща мениджъри на МСП от лозаро-винарския бранш с два акцента – първо, представяне и анализ на резултатите от анкетното проучване и второ, на тяхна база формулиране на препоръки към фирмения мениджмънт и ангажираните с насырчаването на експорта на български вина държавни органи за подобряване на работата.

III. ПРЕЦЕНКА НА СТРУКТУРАТА И СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалността на изследвания научен проблем **не буди съмнение**. Основанията за подобна констатация са най-малко три. *Първо*, броят на научните публикации с фокус *фирменията интернационализация* и особеностите при МСП е устойчиво висок. В този контекст намирането на нови доказателства за валидността на съществуващи теоретични модели би обогатило теорията. *Второ*, феноменът „култура“ е сред ключовите фактори, влияещи върху процеса на фирменията интернационализация. В тази връзка разработването на инструментариум за изучаването му и получаването на реални данни за влиянието на културния фактор върху вземането на управленски решения в конкретен продуктово-пазарен контекст би обогатило както теорията, така и знанията на бизнеса. *Трето*, насырчаването на експорта на български вина и навлизането на големи пазари като този на Азия е приоритет залегнал както в редица програми на национално равнище, така и в бизнес плановете на редица български винопроизводители. В този смисъл потенциалните ползватели на резултатите от изследването са много.

Избраният от автора **подход при решаване на научната задача** е правилен. Той следва класическата логика на подобен вид разработки – обзор на съществуващото знание с очертаване на нерешените към момента проблеми, методическа част, апробиране на разработения инструментариум и дискусия на резултатите.

В представената за рецензиране дисертация авторът демонстрира **умения за обработка и критичен анализ** на съществуващото знание, както и **способност за развитие на това знание чрез аргументиране на собствени тези и модели**. За изграждане на теоретичния фундамент на изследването е направен критичен анализ на съществуващо знание, чийто резултат е систематизация на постигнатото, идентифициране на дискусационни области, както и открояване на възможности за обогатяване на теорията. За осъществяване на емпиричното изследване е приложен експериментален метод. При

анализът на резултатите от експеримента са използвани базисни статистически техники с малко по-голям от необходимото акцент върху едномерни разпределения и описателни характеристики.

Използванияят от докторант Минчев **език и стил** на писане са изчистени, без излишно усложняване и отговарят на стандартите за научна разработка, факт, който вече все по-рядко се констатира в подобни разработки. Би могло обаче да се очаква по-голяма прецизност в изказа и използването на някои от утвърдените в теорията понятия.

Литературните източници са използвани коректно. В дисертацията *не установих ползване на чужди текстове извън нормалното позоване.*

Авторефератът правдиво отразява съдържанието на дисертационния труд и дава необходимата яснота относно изследователските задачи и постигнатите от автора научни резултати.

IV. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Оценяваната дисертация е разработка, която може да провокира интереса на изследователи и практици, интересуващи се от фирмена интернационализация. Добра оценка заслужава самото намерение на автора да обвърже два от основополагащите феномена, предопределящи перспективите пред развитието на МСП в дългосрочен аспект - начинът, по който стартира и протича процесът на фирмена интернационализация и влиянието, което нагласите относно културната близост/дистанция между външните пазари имат върху този процес.

Приносите на дисертационния труд могат да се обособят в две групи:

1. **Обогатяване на теорията** в три направления. Първо, критичен анализ и частично емпирично тестване на пригодността на някои от най-популярните модели за фирмена интернационализация в контекста на МСП за специфичен бранш - винарския. Второ, предложен е оригинален модел за оценка на влиянието, което нагласите на мениджмънта оказват върху решенията, свързани с излизане на международния пазар. Трето, обогатено е знанието в сферата на фирмениото управление чрез обвързване на общи поведенчески модели с процеса на вземане на решения във фирмата.
2. **Развитите на приложното знание.** Тук мога да откроя два акцента. Първо, разработеният от автора модел е пригоден за използване в конкретен продуктово пазарен контекст (пазарът на вина) и е тестван с реални данни. Второ, на база на изводите от проучването са формулирани конкретни препоръки, чието следване е предпоставка за повишаване на пазарната ефективност на малки и средни българските фирми, които биха решили да излязат на външен пазар, за който се счита, че е различен в културно отношение от българския.

V. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ

И към настоящия дисертационен труд, както и към всяко научно изследване, могат да се отправят препоръки, който най-често отразяват гледната точка на четящия и не поставят под съмнение качествата на разработката. Какво имам предви:

1. „Полезният“ обем на дисертацията е по-малък от възприетите стандарти (общо 148 стр.). Освен това ненужно голяма част от изложението се пада на обстойно сравнение между културните профили на България и избраните за анализ 7 азиатски пазара на база готова и публично достъпна информация (сайтът Hofstede-insights - <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool> и сайтът с резултати на проекта GLOBE - <https://globeproject.com/results#country>).
2. Въпреки че структурата на дисертацията като цяло следва утвърдената логика би могло да се спори доколко удачно е присъствието на информацията за изследователския дизайн на полевото проучване (параметри на извадката, статистически тестове и т.н.) в глава втора, която има методически характер.
3. Обосновката на операционализиращите променливи и обвързването им в главни категории и подкатегории се нуждае от по-прецизна аргументация. Препратката към един или друг съществуващ модел/резултат от проучване, всеки от които приложен спрямо различен обект и в различен контекст, не е достатъчно основание.
4. Според мен инструментариумът за тестване на разработения модел не дава възможност за задълбочено изучаване и формулиране на валидни изводи относно природата и влиянието върху поведението на хората/менеджърите на сложен конструкт, какъвто са „нагласите“.
5. Бележки могат да се отправят и към визуализацията при представяне на резултатите от проучването. Особено при диаграмите!

VI. ВЪПРОСИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Как би обясnil авторът разминаването между степента на културно сходство/несходство между България и оценяваниите 7 азиатски пазара, според данните от модела на Хофстеде и съгласно данните от полевото проучване? В тази светлина как би коментирал своята изследователска теза?

VII. ОБЩА ОЦЕНКА НА КАНДИДАТА И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ръководен от направените констатации си позволявам да обобщя, че представеният дисертационен труд и публикационната активност на докторант Андрей Минчев отговарят на критериите, заложени в ЗРАСРБ. Това ми дава основание да предложа на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научната степен „Доктор“ по научната специалност „Маркетинг“ на Андрей Георгиев Минчев.

01.09.2023 г.

Изготвил становището

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

(доц. д-р Иван Марчевски)